

הואיל משה

פרשת ויקרא
שנת תשפ"ד

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

בכלל, דהא שבט לוי לא חטאו במעשה העגל, וע"כ זה יתנו היינו דהקב"ה הוציא לו מטבע ואמר לו כזה יתנו עכ"ד.

ובילקוט ראובני כתב, דלכן כתיב אל"ף זעירא לפי שמושה היה שלם מכל צד ורק חסרון מעט היה בו שפירש מן האשה, ולכן נכתב אל"ף זעירא לרמז על פגם זה עיי"ש, וכ"כ בספר כסף נבחר מהזוה"ק (ח"א דף רל"ד:), וכתב לבאר כוונת הזוהר, דכיון דמושה לא קיים מצות פו"ר וחסר מלקיים מצוה של תורה לכן לא הוי שלם, ואיתא במסכת יבמות (דף ס"א:), לא יבטל אדם מפו"ר אלא א"כ יש לו בנים, בית שמאי אומרים שני זכרים (אבל לא זכר ונקבה), ובית הלל אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם עיי"ש, ומעתה לשיטת בית הלל דמצות פו"ר בן ובת, ולכן משה רבינו דלא היה לו בן ובת לא קיים מצות פו"ר, משא"כ לשיטת בית שמאי דס"ל דמצות פו"ר הוא בב' זכרים שפיר הוה שלם בכל המצות שהרי גם מצות פו"ר קיים דהיה לו ב' בנים עיי"ש.

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת תזריע) כתב דפלוגתא ב"ש וב"ה הנ"ל תלוי בפלוגתא ר' יוחנן בן ברוקה וחכמים במסכת יבמות (דף ס"ה:). אי גם נשים מצווים אמ"ע דפו"ר, דהחכמים ס"ל דרק האישה הוא מצווה, ור' יוחנן בן ברוקה ס"ל דעל שניהם הוא אומר פרו ורבו, עפ"מש"כ הרבינו בחיי (ר"פ תזריע) דכל אחד נולד ממינו, הזכרים נולדים מכווחו של האב, והנקיבה מכווחה של האם עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דרק האישה הוא מצווה על מצות פו"ר, אז י"ל כשיטת ב"ש דמקיים המצוה אם נולדו לו שני זכרים, אבל אי ס"ל דגם האשה היא מצווה על מצות פו"ר, אז צריך זכר נגד האישה ונקבה נגד האשה עכ"ד.

והטעם דנשים פטורות מעשה דפו"ר, כתב בספר משך חכמה פרשת נח (ט-י), כי משפטי ה' ודרכיו דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל, ומכל דבר האסור לא מנעה התורה בסוגה ההיתר, כדאיתא במסכת חולין (ק"ט:), ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות רק יום אחד בשנה וקודם הזהירה וחייבה לאכול וכו', וא"כ נשים שמסתכנות בעיבור ולידה, ומשום זה אמרו מיתה גבי נשים שכיחא, כמ"ש התוס' במסכת כתובות (דף פ"ג:). ד"ה מיתה שכיחא, ע"כ לא גזרה התורה לצוות לפרות ולרבות על האשה וכו' עיי"ש, וסברת המ"ד דס"ל דנשים מצוות על פו"ר, כתב בספר כתנת תשב"ץ פ' נח (דף ל"ח) משום דס"ל אין מיתה בלא חטא, דעל שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, ויש לה להשמר מלחטוא בהן, ואז בטוחה בלידה ואין לפחד כלל עיי"ש.

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: איתא במדרש רבה (פרשה א-ו), ר' תנחומא פתח (משלי ב') יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת, יש זהב, הכל הביאו נדבתן למשכן זהב, הה"ד וזאת התרומה וגו', ורב פנינים זו נדבתן של נשיאים דכתיב והנשיאים הביאו וגו', וכלי יקר שפתי דעת, לפי שהיתה נפשו של משה עגומה עליו (לשון עגמת נפש) ואמר הכל הביאו נדבתן למשכן ואני לא הבאתי, א"ל הקב"ה חייך שדיבורך חביב עלי יותר מן הכל שמכולן לא קרא הדיבור אלא למשה ויקרא אל משה עיי"ש, ולכאורה צ"ב דמדוע דייקא עתה בשעת ציווי עניני הקרבנות נצטער משה על שלא נטל חלק בנדבת המשכן, ואמאי לא הצטער על כך בתחלת נדבת המשכן.

והנבס"ד, דאיתא בירושלמי שקלים (פ"ב ה"ג), כתיב זה יתנו כל העובר על הפקודים, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר לפי שחטאו במחצית היום (היינו בחטא העגל דכתיב כי בושש משה ודרשין בא ש"ס) יתנו מחצית השקל (דס"ל אמחצית קפיד קרא), וחד אמר לפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין (שם מטבע שהיתה בימי משה, דס"ל מטבע שיהא בו מספר ששה קפיד קרא דהיינו מחצית השקל לכפר על מה שעבדו בשש), ר' פנחס בן לוי, לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף (דינרין דהיינו ה' סלעים, סלע ד' דינרין) ונטל לכל אחד ואחד מהם (מן האחיים שהיו עשרה, שראובן ובנימין לא היו במכירה, ויוסף ג"כ היה הגורם ע"י הקנאה שבתחלה), טבעה (הוא חצי סלע שהוא ב' דינרין) לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה עיי"ש, הרי לפי"ז ב' דעות אהא דצוותה תורה ליתן מחצית שקל, או משום מכירת יוסף או משום חטא העגל.

ואיתא שם בירושלמי (פ"א ה"ג), העיד בן בוכרי ביבנה, כל כהן ששוקל אינו חוטא (ואעפ"י שאינו חייב לשקול וסד"א אם שוקל נמצא קרבן ציבור קרב משל יחיד קמ"ל דאינו חוטא לפי שהוא מוסרו לציבור לגמרי), אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי, אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא, אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן (להנאתן אי נמי לדעתם ורצונם) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היאך נאכלין, א"ר ברכיה טעמא דריו"ח בן זכאי, דכתיב זה יתנו י"ב שבטים יתנו (זה בנימטריא י"ב והכהנים והלוויים בכלל), ובדף (ד:). איתא, דר"מ ס"ל כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו והראהו למשה ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו עיי"ש.

וכתבו המפ' דפלוגתתם תליא בהטעם דמחצית השקל, דאי נימא דהוא בשביל מכירת יוסף, שפיר י"ל דזה יתנו קאי על י"ב שבטים, וגם הכהנים והלוויים בכלל, משום דשבט לוי היה העיקר במכירת יוסף, משא"כ אי נימא דהוא בשביל חטא העגל לא שייך לומר דזה קאי על י"ב שבטים וגם שבט לוי הוא

ובספר דרש משה (פרשת חיי שרה דף ל"ד:) כתב, דהמ"ד דס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ע"כ דס"ל דיש מיתה בלא חטא, דאי ס"ל אין מיתה בלא חטא, א"כ מי שלא חטא דבודאי לא ימות, ואימתי יותן לו שכרו כיון דבהאי עלמא ליכא שכר, וע"כ דס"ל דיש מיתה בלא חטא, משא"כ המ"ד דס"ל אין מיתה בלא חטא סובר דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומי שלא חטא אשר לא ימות, יותן לו שכרו בהאי עלמא עכ"ד.

ובזה יבואר מאמר המדרש, דעד עכשיו היה מרע"ה סבור דעשה כדן במה שלא הביא תרומת ה' למשכן, כיון דעיקר טעמא דהבאת מחצית השקל למשכן הוא לכפר על חטא העגל, ומאחר דשבט לוי לא חטאו במעשה העגל אינם מחויבים, אך מאחר שנאמר לו אדם כי יקריב מכם באל"ף זעירא, וטעמא כיון שלא קיים מצות פו"ר, ומוכח דמצות פו"ר לא סגי בב' בנים ובעינן בן ובת, ולפי"ז אשה מצווה במצות פו"ר, וס"ל אין מיתה בלא חטא, וס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולפי"ז הטעם דמלין לשמונה הוא כדי שיסתכל בשכינה, ולפי"ז מותר להסתכל בשכינה, ומעתה אין לומר דכפיית ההר היתה כדי שלא יסתכלו בשכינה, ולפי"ז קבלת התורה היתה על ידי כפייה ואונס, ואיכא טענת מודעא, ולא אמרינן דמחצית השקל בא לכפר על העגל, וע"כ דמחצית השקל הוא כדי לכפר על חטא דמכירת יוסף, ואין מקום לפטור את הלויים מתרומת המשכן, ולכן עכשיו נצטער משה על שמנע עצמו מלקיים מצוה זו ודו"ק.

ב) עוי"ל, עפ"י מש"כ בספר שמע יעקב (בפרשתן) לבאר מה דאיתא במסכת מנחות (דף ק"ג), תניא, א"ר שמעון בן עזאי, בוא וראה מה כתיב בפרשת הקרבנות, שלא נאמר בהן לא אל ולא אלקים אלא ה', שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק (לאומרים רשויות הרבה הן והדרב מוכיח שזה ששמו כן ציום להקריב לו מנחה וזה ששמו כן ציום להקריב פרים וזה אילים לכך נאמר בכלום ריה ניתוח לה) עיי"ש, ופירשו הקדמונים הכוונה, לפי ששם אל ואלקים כתובים בע"ז, כי לא תשתחוה לאל אחר, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, על כן הקפידה התורה ולא אמרה בהם לא אל ולא אלקים, שלא יטעו לומר כי הוא יתברך שהוא אלקים על כל אלקים חלק כבוד לאלקים אחרים להיות מקריבים להם קרבנות, לפיכך נאמר שם ה' המיוחד להורות ביטולה של ע"ז ולשרש אחריה עכ"ד, ולכאורה צ"ב וליתן טעם למה דייקא כאן במעשה הקרבנות היה מקום לחוש שיטעו בני ישראל לילך אחרי אלהי נכר, מה שלא מצינו במצוות ובחוקי תורה אחרים שהקפידה תורה שלא להזכיר שם אלקים.

אך י"ל, דאיתא במד"ר ויקרא (פרשה ד-ו), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתוב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בע"ז עיי"ש, והנה הא דאזלינן בתר רובא דליתא קמן ילפינן במסכת חולין (דף י"א) לדעת כמה אמוראים מתורת הקרבנות, או מרישא של עולה דכתיב ונתח אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחיה, וניחוש שמא ניקב קרום של מוח, אלא לאו משום דאזלינן בתר רובא, או מאליה דאמר רחמנא חלבו האליה תמימה, או משחיטה עצמה עיי"ש, ולכן כיון שמפרשת הקרבנות ידעינן דאזלינן בתר רובא, כאן מצאו אומות העולם מקום לקנטר את ישראל דניזול בתרייהו לעבוד את אליליהם בטענה דאינהו רובא.

ובספר דרש משה (פרשת חיי שרה דף ל"ד:) כתב, דהמ"ד דס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ע"כ דס"ל דיש מיתה בלא חטא, דאי ס"ל אין מיתה בלא חטא, א"כ מי שלא חטא דבודאי לא ימות, ואימתי יותן לו שכרו כיון דבהאי עלמא ליכא שכר, וע"כ דס"ל דיש מיתה בלא חטא, משא"כ המ"ד דס"ל אין מיתה בלא חטא סובר דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומי שלא חטא אשר לא ימות, יותן לו שכרו בהאי עלמא עכ"ד.

ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח), ויתיצבו בתחתית ההר, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב, מכאן מודעא רבה לאורייתא (ופרש"י שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלו באונס) וכו' עיי"ש, ולפי"ז כתבו המפ' דלפי"ז יש אמתלא על מעשה העגל דלא יהא נחשב לחטא, ואף דע"ז הוא משבע מצות בני נח, אפי"ה כיון דלא הוה רק בשיתוף וכדאיתא במסכת סנהדרין (דף ס"ג), אלמלא וי"ו שבהעלוך (דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שתפוהו בדבר אחר) נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה עיי"ש, ולכמה שיטות ב"נ לא נצטוו על השיתוף, עיין במסכת סנהדרין (דף ס"ג:) בתוס' ד"ה אסור, וברמ"א או"ח (סי' קנ"ו), ובנובי"ת חיו"ד (סי' קמ"ח) ד"ה הנה אני אומר עיי"ש, ולפי"ז אי איכא טענת מודעא לא חטאו.

אך י"ל, לפי מש"כ בספר יציב פתגם (פרשת משפטים) עה"פ ויראו את אלקי ישראל וגו', די"ל הטעם דהקב"ה כפה עליהם ההר בעת קבלת התורה, דהלא כתיב בפרשת יתרו (פרשה י"ט-כ) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר וגו', וכתיב בפרשת ברכה (פרשה י"ג-ד) ה' מסיני בא וגו', וכדי שלא יסתכלו ויהנו מזיו השכינה, כפה עליהם את ההר כדי לכסות מראה עיניהם עכ"ד, וועיין בספר המקנה עמ"ס קידושין בהקדמה (אות ג), ונשנית בספר הפלאה עמ"ס כתובות (דף ז:) ד"ה מקדש שכתב, דכפיית ההר כגיגית לא היתה כדי לכפותם, רק היתה לשם חופה וקידושין עיי"ש, ולפי"ז לא היתה קבלת התורה ע"י כפייה ואונס, ולית להם אמתלא על מעשה העגל.

ובספר קול יעקב (פרשת שמיני) כתב לפרש המדרש וידום אהרן מה הול"ל וביום השמיני ימול בשר ערלתו, דהנה חטאו של נדב ואביהוא היתה על שהציצו בשכינה, כמש"כ רש"י ו"ל עה"פ (שמות כ"ד-ד"א) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלוקים וגו' עיי"ש, אך יש להוכיח ממצות מילה דמותר להסתכל בשכינה, שהרי אמרו חז"ל במדרש תנחומא פרשת אמור (סי' י"ו), דלכן אמרה תורה מילה לשמונה, כדי שיעבור עליו שבת ויראה את פני השכינה, וז"ש המדרש במעלת אהרן דשתק כשנענשו נדב ואביהוא על שהציצו בשכינה, דהיה יכול להתרעם ולומר דמהא דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, מטעם כדי שיראה את פני השכינה, מוכח דמותר להסתכל בשכינה, וא"כ למה נענשו, ועכ"ז שתק עכ"ד.

אך איתא במד"ר פרשת תצא (פרשה ו-א), ולמה התינוק נימול לשמנה ימים, שנתן הקב"ה רחמיו עליו להמתין לו עד שיהא בו

אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דישאל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ואיתא במסכת ב"מ (דף ל"א), אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא, ואימא הוכח חדא זימנא תוכיח תרי זימני, אמר ליה הוכח אפילו ק' פעמים משמע, תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין, תלמוד לומר הוכח תוכיח מ"מ עיי"ש, וכתב בספר חוזה דוד על תהלים (מזמור ק"א) ד"ה הטעם הד' וז"ל, והנה יוסף חטא במה שהביא דבה רעה אל אביהם, וא"ת הלא ויבא כתיב דמשמע שהיה אמת כמש"כ רש"י כל מה שהיה רואה ומה חטאו בזה, אלא שהיה לו להוכיחם בפירוש למה אתם מזלזלים בבני השפחות וכיוצא ולא להביא הדבר לאביהם, וא"ת שלהיותו קטן מכולם סבור שאסור להוכיח לגדולים ממנו, הלא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך ודרשו רז"ל הכפל אפילו תלמיד לרב יכול להוכיח ולמה לא הוכיחם וסיפר לאביו ולכן חטא בזה, אמנם הוא סבר לעולם תלמיד לרב אינו יכול להוכיח, ומה שנאמר הוכח תוכיח דברה תורה כלשון בני אדם עכ"ל עיי"ש, מבואר מזה, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אז לא חטא יוסף במה שהביא דיבתם אל אביהם, ונחשב מכירת יוסף לחטא, משא"כ אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, א"כ לא חטאו השבטים במכירתו, דאדרבה יוסף חטא במה שהביא דבה רעה אל אביהם.

ובזה יבואר דברי המדרש, דעד עתה סבר משה בדעתו שאין עליו לתת מחצית השקל לתרומת המשכן, דהמחצית השקל בא לכפר על חטא העגל, ולכן כיון דשבט לוי לא נכשלו בחטא זה אין מצוה זו נוהגת אצלם, דאין לומר שבא לכפר על חטא דמכירת יוסף, דהרי הצדק הוא עם השבטים דלא דברה תורה כלשון בני אדם, אך כעת דאמר הכתוב וידבר ה' אלי, וחזינון דהתורה לא הזכיר לא אל ולא אלקים אצל קרבנות, והטעם הוא כדי שלא יבואו לטעות ולילך אחר רוב עובדי ע"ז, ולכאורה הלא בלא"ה לא ילכו אחר הרוב כיון דישאל נוטריקון יש ששים רבוא אותיות לתורה וכו"ל, וע"כ דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ואם כן שלא כדין נחלקו השבטים על יוסף, וא"כ המחצית השקל הוא בשביל מכירת יוסף, ולפי"ז גם הכהנים והלוויים בכלל, משום דשבט לוי היה העיקר במכירת יוסף, ואין מקום לפטור את הלוים מתרומת המשכן, ולכן כעת נצטער משה על שמנע את עצמו מלקיים מצוה זו ודו"ק.

ג) עוי"ל, דבפרשת ויקהל (פרשה ל"ה-כ"ז) עה"פ והנשאם הביאו את אבני השוהם ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים, כתב רשיז"ל וז"ל, אמר ר' נתן, מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו ציבור את הכל, שנאמר והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח בתחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה, נחסרה אות משמם, והנשאם כתיב עכ"ל.

ובזה יש לפרש מה שהוכיחם הנביא (ישעיה פרק א-א'), למה לי רוב זבחיכם אמר ה', דהיו עובדי ע"ז באמתלא דילפינן מענין הקרבנות דאזלינן בתר רוב, ולכן אמר הנביא למה לי רוב זבחיכם, שעדיף שלא תתעסקו כלל בקרבנות, ובכן לא תצדיקו עצמכם לילך בתר רובא דעלמא לעבוד ע"ז.

ובזה יש לפרש מה דכתיב (ישעיה פרק נ"ד-י), והביאותים אל קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, כי לשעבר בהיותם שקועים בגילולי העכו"ם נאמר למה לי רוב זבחיכם, שעל ידי הקרבנות מצאתם מקום לטענת בעבודת אלילים לילך אחר רוב האומות, אך לעתיד לבוא כאשר כל העמים יריעו לאלקים לעבדו שכם אחד, תבטל טענת זה, ולכן לעתיד לבוא עולותיהם וזבחייהם יהיו לרצון על מזבחי, כי תבטל טענתם שמלפנים, יען כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, שאז אהפוך אל כל העמים לעובדו ובטל רובא דידהו.

ומעתה יתבאר שפיר הא דהקפידה תורה שלא יזכר שם אלקים ואל בפרשת הקרבנות, דמאחר דמקרבנות למדנו דאזלינן בתר רוב, ומעתה עלול להתעורר טענתם של הכופרים לומר דנלך אחר אומות העולם ונעבוד אלוהיהם כי המה הרוב, ולכן לשלול מחשבת טעות זו לא הזכירה תורה שם אלקים אשר הוזכרו אצל ע"ז, כדי לשרש טענה זו מליבנו, וטעמא דבאמת אין כאן מקום לילך בתרייהו, אף דבעלמא אזלינן בתר רוב, דכיון דהשראת השכינה הוא בבית המקדש והוא מקום קבוע, וקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה ותו אין כאן רובא, ולכן בטלה טענותיהם, ולכן מיד כשפתח הכתוב בפרשת הקרבנות דמינה ידעינן דאזלינן בתר רובא, והקב"ה ביקש להוציא מטענת העכו"ם דבעינן למיזל בתרייהו, ולכן הקדים להזכיר וידבר ה' אליו, והזכיר דייקא שם ה' להורות דאל יטעו בדברי שקר לומר שחלק המקום כח לאלילים לעוברם ח"ו מטעם דאינהו רובא, וטעמא דמילתא דלא אזלינן בתרייהו מאהל מועד, ורמז דהוי מקום קבוע, וכיון שכל קבוע כמחצה על מחצה, א"כ בזה נדע לענות לכסילים כאוולתם דליכא ממש בדבריהם עכ"ד עיי"ש.

ובספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (ק-י), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי, ספר משנה תורה עלה ונשתתח לפני הקב"ה אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף, ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה), כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא

וידחה איסור שבת, דנהי נמי דלגבי הא דשבת חמירא דהוי עשה ול"ת י"ל דאיצטריך קרא להנך מלאכות דהוי במשכן ולא חשיבא אב מלאכה, ונודע שיטת רבו של הרשב"א מובא בחידושי הרשב"א עמ"ס יבמות (דף ג'), דעשה דשבתון קאי רק על אבות מלאכות בלבד עיי"ש, וא"כ י"ל דקרא אתי לאסור אפילו בדברים דהוי במשכן ולא הוי אב מלאכה שהם בל"ת גרידא, ועוד נודע דעת המהר"ם במסכת שבת (דף קל"ב:), דעשה דשבת קאי רק על עונג, ומלאכות שבת הוי בל"ת גרידא עיי"ש, עכ"ז אכתי קשה למ"ל קרא, הלא שבת הוי ל"ת שיש בו כרת, וא"כ גם בלא קרא הוי ידעינן דלא אתי עשה דבנין המשכן ודחי לל"ת דשבת עכ"ק.

ובספר פרדס דוד (פרשת תרומה) כתב לתרץ, די"ל דלכך צריכין קרא, לפי"מ דאיתא במסכת ברכות (דף ג"ה), יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ, וא"כ היה יכול לבנות המשכן ע"י אמירה בצירוף אותיות, וסד"א דבכה"ג דלא נעשה מלאכה כדרך בני אדם אלא ע"י נס אין בכך שום חילול שבת ויכולין לעשות גם בשבת, ולכן אתיא הקרא דאפי"ה שבת אל תדחה מפניה עכ"ד, מוכח מזה דיוצאין ידי חובת מצוה כשנעשה בדרך נס, דמה"ט איצטריך קרא לאסור בנין המשכן בשבת, להורות דאף דמלאכת המשכן נעשה בדרך נס, ועיי"ז מקיים בזה עשה דבנין המשכן, ולכן ס"ד דשירי לעסוק בה גם בשבת.

אך י"ל, דהנה המפ' דנו בזה אי נימא עשה דוחה ל"ת אף בל"ת שיש בו כרת, דמפשטות מסקנת הסוגיא בריש יבמות משמע דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, וכ"כ המהרש"א במסכת יבמות (דף ג'), דאף למסקנת הגמ' לא אמרינן עשה דוחה ל"ת בל"ת שיש בו כרת, אך הר"ש מקינן בספר הכריתות (לשון לימודים סי' קס"א), וכ"ה דעת המהרש"ל בחכמת שלמה (דף ט'). דלמסקנת הגמ' אמרינן עשה דוחה ל"ת בל"ת שיש בו כרת, ועיי"ן בספר חידושי חת"ס עמ"ס פסחים (דף ע"א:). ד"ה והשתא, שנקט בדבריו בפשיטות כדעיה זו דעשה דוחה ל"ת בל"ת שיש בו כרת עיי"ש.

ולכאורה י"ל דזה אי אמרינן עשה דוחה ל"ת בל"ת שיש בה כרת תליא בזה, דאי נימא דעשה דוחה ל"ת הו"ל גזירת הכתוב דלפינן מכלאים בציצית, דאע"ג דל"ת חמור מעשה כדאיתא במסכת יבמות (דף ט'). אטו לאו לא חמור מיניה עיי"ש, וחידוש הוא שחידשה תורה בכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת, א"כ אין לנו בו אלא חידושו, ואמרינן דרק בל"ת גרידא אמרינן עשה דוחה ל"ת, משא"כ בל"ת שיש בו כרת דאליס טפי לא אתיא עשה ודחי לה, אבל אי נימא בטעמא דעשה דוחה ל"ת, כמש"כ המפ' (עיי"ן בספר חתן סופר ערך שער המקנה והקנין מצה"ע אות נ"ב, ובספר עין פנים לתורה אות נ"ב), לפי המבואר בירושלמי קידושין (פ"ג-ה"ב) ובגיטין (פ"ז-ה"ו), דר' יוחנן ס"ל דהמתנה לעשות דבר ונאנס ולא עשה אז אונסא כמאן דלא עבד, וריש לקיש ס"ל דאונסא כמאן דעבד עיי"ש, ומבואר בש"ך חו"מ (סי' כ"א סק"א) דבחיוב עצמו שלא לעשות דבר ונאנס ועשה אז לכר"ע אונסא כמאן דעבר לא אמרינן עיי"ש.

אך בתרגום יונתן פירש, דמה שנאמר והנשיאים הביאו, הכוונה על העננים, שקרויים נשיאים כדכתיב (בתהלים פרק קל"ה-ו) מעלה נשיאים מקצה הארץ, וז"ל, וענני שמיא אזלין לפישון ודליין מתמן ית אבני בורלות חילא (אבני שוהם הנמצאים בחול הים) וית אבני אשלמותא לשקעא באיפודא ובחושנא, ומחתן יתהון באנפי מדברא (השליכו אותם סמוך למחנה ישראל) אזלין רברבני ישראל (נשיאי ישראל) ומייתן יתהון לצרוך עיבידתא, ותייבין ענני שמיא ואזלין לגן עדן ונסבין מתמן ית בושמא בחירא וית משחא דזיתא לאנהרותא וית אפרסמא דכיא למשח רבותא ולקטורת בוסמיא עכ"ל, וכן איתא במסכת יומא (דף ע"ה), והנשיאים הביאו את אבני השוהם, תנא נשיאים ממש (עננים הים), וכן הוא אומר (משלי פרק כ"ה-ד) נשיאים ורוח וגשם אין עיי"ש.

ולכאורה י"ל, דמה שנפשו של משה היתה עגומה עליו משום שהכל הביאו נדבתן למשכן ואני לא הבאתי, א"ש לפירוש רש"י דהנשיאים הביאו והתנדבו ממנו את אבני השוהם ואת אבני המילואים, וגם הם נטלו חלק בנדבת המשכן, מוכן שפיר אמאי נפשו של משה היתה עגומה עליו, כיון שכל אחד הביא לנדבת המשכן והוא לא הביא, אך אי נימא כהתרגום יונתן דהנשיאים היינו העננים הביאו זאת בדרך נס, והנשיאים רק הקריבו לנדבת המשכן, א"כ לא קיימו מצות הנדבה כתיקונן, דהרי ציווי ה' היתה שכל אחד יפריש מכספו ומרכושו נדבה לה', ולא שיקח ממה שיגיע בדרך נס, ולפי"ז גם הנשיאים נמנעו מלהביא לנדבת המשכן.

ובספר דרך פיקודין (מצות עשה א' חלק המעשה אות ה') כתב, החיוב הוא דווקא לישא אשה בת בניס, ולא יאמר האדם אני אעשה את שלי, ואשא אשה, והשם יתברך יעשה את שלו, רק מחויב להשתדל לישא אשה הראויה להוליד בטבע ולא יסמוך על הנס, ונראה לי דאם נשא איילונית שאינה ראויה להוליד בטבע, ונעשה לה נס שילדה, באפשר לא קיים המצוה, כיון שהוא לא השתדל לזה במעשיו על פי התורה וכו' עיי"ש, ולהלן בחלק הדיבור (אות ט"ו-ט"ז) מייתי ראייה ממה דאיתא במסכת סנהדרין (דף ל"ז:) עה"פ בירמיה (פרשה כ"ב-ל) כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו וגו', וזה קאי על יכניה מלך יהודה, ומייתי שם בגמ' דבתר דגלה מצינו דהו"ל בניס, דכתיב בדברי הימים א' (פרשה ג-י"ז) ובני יכניה אסיר שלתיאל בנו, וקראו שמו שלתיאל משום ששתלו אל שלא כדרך הנשתלים והיינו שלא כדרך הטבע, ולכאורה היאך נולדו לו הא נתקלל שעירי יהיה, אלא מזה ראייה שבניס שנולדו בדרך נס, לא מתייחסים אחרי האב ולא קיים את מצוות פו"ר, ומשו"ה הוי יכניה ערירי דאינן נקראים על שמו ולא נחשב בעבורו כלל למצוה עיי"ש, ועיי"ן בספר אגרא דכלה (פרשת תולדות).

ולכאורה יש להוכיח דמקיים מצוה ע"י מעשה נס, דהנה בפרשת כי תשא (פרשה ל"א-י"ג) עה"פ אך את שבתותי תשמרו כתב רשיו"ל, אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה, כל אכין ורקין מיעוטיין למעט שבת ממלאכת המשכן עיי"ש, והקשו המפ', דלמ"ל קרא לאסור מלאכת המשכן בשבת, משום דהו"א דיבא עשה דבנין המשכן

אדה"ר, וכיון דמשרע"ה לא חטא, ע"כ לא היה צריך להניח תפילין, ושפיר היה יכול להיות כהן ומלך ביחד עכ"ד.

אך י"ל דזה תליא אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא או לא דרשינן, דאי ס"ל דרשינן טעמא דקרא אז י"ל דהטעם דאין מושחין כהנים למלכים כמש"כ המהרש"א דאם יהיה מלך וכהן וישא על ראשו הכתר והציץ, לא יהיה לו מקום להתפילין, ולכן י"ל דמשה רבינו שלא היה צריך להניח תפילין, שפיר יכול להיות כהן ומלך, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, אז לא אמרינן הטעם דאין מושחין כהנים למלכים כדברי המהרש"א הנ"ל, וגם אצל משה רבינו אמרינן דאין מושחין כהנים למלכים.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דבתחילה סבר דגם הנשיאים לא נטלו חלק בנדבת המשכן, דמה שהביאו נדבתן ממה שהענינים הביאו, אינו מתייחס אליהם, דדבר הבא בדרך נס אינו מתייחס אל האדם, אך כיון שנסתיימו שבעת ימי המילואים ונסתלק מן הכהונה מטעם דאין מושחין כהנים למלכים, וע"כ דלא דרשינן טעמא דקרא, ומעתה בל"ת שיש בו כרת לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, וא"כ מה דצריכין קרא דבנין המשכן אינו דוחה שבת, הוא כמש"כ בספר פרדס דוד, ומעתה מוכח דגם מעשה הנס מתייחס למעשה האדם, ומעתה שפיר מה שהנשיאים הביאו נחשב להם לחלק בנדבת המשכן, ומעתה רק הוא היחיד שלא היה חלקו בנדבת המשכן, ולכן כעת היתה נפשו עגומה עליו ודו"ק.

ד) עוי"ל, דבהגדה של פסח ברית מטה משה הביא בשם ספר מנחה בלולה, אדם כי יקריב מכם, מכ"ם נוטריקון מאה, רמז למאה ברכות מה"ת עיי"ש.

ואיתא במסכת מנחות (דף מ"ג), תניא, היה ר' מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, וברש"י "מה" קרי בה מאה, ובתוס' (ד"ה שואל) כתבו, פיר"ת דשואל הוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק, וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה, ובקונטרס פירש אל תקרי מה אלא מאה כלומר שחייב מאה ברכות, וי"מ כדי להשלים מאה באותיותיה וכי קרית מאה הרי כולן עיי"ש.

ובטור חאו"ח (סי' מ"ח) כתב וז"ל, ולפי סדר הגמרא היה ראוי לברך (ברכות השחר) על כל אחת ואחת בשעתה, ולפי שאין הידים נקיות תקנו לסדרן בבית הכנסת, וגם מפני שרבים מעמי הארצות שאין יודעים אותן תקנו שיסדרום בביה"כ ויענו אמן אחריהם ויצאו ידי חובתן, אבל ודאי חובה הוא על כל יחיד ויחיד לברך אותן, דתניא היה ר' מאיר אומר מאה ברכות חייב אדם לברך בכל יום וסמכוה על דרש הפסוקים, והשיב רב נטרונאי ריש מתיבתא דמסא מחסיא, דוד המלך ע"ה תיקן מאה ברכות דכתיב בשמואל (ב"ב א') הוקם על, ע"ל בגימטריא ק' הוי, כי בכל יום היו מתים ק' נפשות מישראל ולא היו ידועין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש ותקן להם לישראל מאה ברכות וע"כ תקנו חכמים ז"ל אלו הברכות סדר העולם והנהגתו להשלים ק' ברכות בכל יום, וצריך כל אדם להזהר בהם וכו' עכ"ל.

ולפי"ז נמצא דלר' יוחנן לענין חיוב קיום אונסא הוא כמאן דלא עבד, ולענין חיוב שלא לעשות אז בעשה באונס איננו כמאן דעבד, ולכן במקום דאיכא מ"ע ולנגדו עומד ל"ת, הנה אם נפסוק הדין דאין עשה דוחה לא תעשה וא"כ אנוס הוא שלא לקיים המצוה מפאת הל"ת הנצבת לעומתה, עם כל זה לא יחשב קיום העשה שהרי אונסא הוא כמאן דלא עבד, אבל אם נפסוק הדין דעשה דוחה ל"ת, אז לגבי הל"ת שהוא ציווי שלא לעשות הדבר שפיר לא יחשב עבירה כלל, דכיון שמוכרח לעשות מפני העשה כיון שהדין הוא דעשה דוחה ל"ת, א"כ אונס הוא בעשייתו ואונסא הוא כמאן דלא עבד, וא"כ שפיר ראוי לומר עשה דוחה ל"ת מכח סברא זאת, כיון שאם לא ידחה יהיה ביטול עשה ואילו כשירדחה לא תהיה עבירת לאו עכ"ד, ולפי טעם זה אין סברא לחלק בין ל"ת שיש בו כרת לל"ת גרידא, דסוף כל סוף מאחר ואנוס הוא על הל"ת הו"ל אונסא כמאן דלא עבד ואין כאן עבירה כלל, ולפי"ז שפיר י"ל דעשה דוחה ל"ת אף בל"ת שיש בו כרת.

וטעם האחרונים הנ"ל דלכן אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דאמרינן אונסא כמאן דעביד וכו', כתב בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ב סי' ג' אות ר'), דזה א"ש אי ס"ל דדרשינן טעמא דקרא, אז שפיר יש ליתן טעם אמאי אמרה התורה עשה דוחה ל"ת, וי"ל דהוא משום דאונסא כמאן דלא עביד אמרינן, ומינה דכל היכא שאינו אנוס עליה אלא שהוא מכניס עצמו לידי חיוב לא שייך עשה דוחה ל"ת, אך למאן דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, אז עשה דוחה ל"ת הוא מגזירת הכתוב עיי"ש, מבואר מזה דאי ס"ל דדרשינן טעמא דקרא אז י"ל דבל"ת שיי"ב כרת אמרינן עשה דוחה ל"ת, משא"כ אי לא דרשינן טעמא דקרא אז בל"ת שיי"ב כרת לא אמרינן עשה דוחה ל"ת.

ובספר כסף נבחר (פרשת הצוה) כתב הטעם דהכהונה ניטלה ממשה, דאיתא בירושלמי מסכת שקלים (פ"ה א') דמלך אינו רשאי להיות כהן שנאמר למען יאריך ימים על ממלאכתו, וסמך ליה לא יהיה לכהנים חלק ונחלה וגו' עיי"ש, וכיון דמשה היה מלך, שוב אינו רשאי להיות כהן, ולכן ניטלה הכהונה ממנו עכ"ד.

אך בספר נחלת יעקב פרשת ברכה כתב, דגבי משה רבינו שפיר אמרינן דאפשר להיות מלך וכהן, לפי"ד המהרש"א במסכת קידושין (דף ס"ג), דלכן א"א לכהן להיות מלך, דהא מקום יש בראש להניח שני תפילין, ומלך צריך להלביש כתר מלך בראשו, ויש לו עוד מקום להניח תפילין, וכמו כן הכהן צריך להלביש את הציץ נזר הקודש בראשו, ויש לו ג"כ עוד מקום להניח תפילין בראשו, לא כן אם יהיה מלך וכהן וישא על ראשו הכתר והציץ, לא יהיה לו מקום להתפילין, ולכן אין מושחין כהונה למלכים עיי"ש, וכי"ז יונח בכל האנשים, אבל משרע"ה שבשבילו נברא העולם כמבואר במדרש בראשית ברא וגו' בשביל משה שנקרא ראשית, והיינו טעמא דכל הנבראים שנתינו מאדם הראשון נהנו מאכילת עץ הדעת שאכל אדה"ר, אבל משרע"ה היה מהקנה של אדה"ר, ולא נהנה מאכילת עץ הדעת שאכל אדה"ר, ולא חטא בעץ הדעת, ע"כ בשבילו נברא העולם, ונודע מש"כ הקדמונים דתפילין הוא כדי לתקן חטא

ובשו"ת יוסף אומץ להחיד"א (ס"ג) האריך בענין מאה ברכות, והביא מהרשב"ץ ז"ל בתשובותיו (ח"ב סי' קס"א) שכתב וז"ל, לא ראיתי בשום מקום בגמ' אם בפני הבית היו מברכין מאה ברכות, אבל אני אומר מסברא שהיו מברכין אותן, שהרי אמרו רז"ל שדוד המלך ע"ה תקנם וסמכו זה למ"ש נאם הגבר הוקם על וכו' עיי"ש, ומצאתי בספר המנהיג שכתב בתחלת ספרו וז"ל, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה מסיני שיש עלינו מאה ברכות בכל יום מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים וכו', ודרשו חכמים שכשהודיעו לדוד שהיו מתים בירושלים מאה בכל יום עמד ותקן מאה ברכות, ונראים הדברים שאחר שידם משה רבינו ע"ה שכחום וחזר ויסדם כלפי מה שראה שהיו מתים מאה בכל יום וכו', ושוב שכחום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום עכ"ל.

ובספר יציב פתגם (פרשת וישב) כתב לבאר מאי נפקא מינה מפלוגתא דה"ל דהכוונה ברמז זה הוא להזכיר לאדם שפלותו שלא יתגאה, ויש לבאר דפליגי בפלוגתא דאמוראי (שם), דאיתא שם, אמר ר' חייא בר אשי אמר רב, תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית (משקל קטן הוא כלומר צריך שיהיה בו מעט גאון שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחן), אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא (גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו סאסא המעטרת את השבולת), אמר רבא, בשמתא דאית ביה (גסות הרוח) ובשמתא דלית ביה (גסות פורתא לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם), אמר רב נחמן בר יצחק, לא מינה ולא מקצתה (לא יחפון אדם לא בכולה ולא במקצתה), מי זוטא דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דלאיכא דאמרי שאול היינו דשאל תחתיה פתוחה לפניו, משום דכל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז, וכיון דחמירא כולי האי אמרינן לא מינה ולא מקצתה, ולר' יוחנן דאמר בשר בושה סרוחה רמה, לא חמור כל כך, ומותר לתלמיד חכם שמינית שבשמינית.

ובזה נחלקו יוסף עם השבטים, דיוסף ס"ל יש אם למקרא, ותלמיד חכם צריך שיהא בו שמונה שבשמינית, וכן נראה מהחלומות שסיפר להם מענין שררותו עליהם, ולזה הלבישו אביו כתונת פסים, שזה איצטלא דרבנן ומאני מכבודתא, והשבטים חלקו עליו וסברו לא מינה ולא מקצתה דס"ל יש אם למסורת עכ"ד היציב פתגם.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דכעת שנאמר לו אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו', ומה דכתיב מכם הוא רמז למאה ברכות, ומינה דס"ל יש אם למקרא, והצדק הוא עם יוסף, ומעתה מכירת יוסף נחשב לחטא, וי"ל דמחצית השקל הוא לכפר על חטא מכירת יוסף, ולפי"ז גם הכהנים מחויבים ליתן מחצית השקל, ולכן עכשיו נצטער משה על שמנע עצמו מלקיים מצוה זו ודו"ק.

ה) עוי"ל, עפ"מ"כ בספר כסף נבחר (פרשת תצוה) דלכן ניטלה הכהונה מן משה, דאיתא בירושלמי שקלים (פ"ו ה"א), מלך אין רשאי להיות כהן, שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה עיי"ש, וכיון דמשה רבינו היה מלך כדאיתא במסכת זבחים (דף ק"א), ודרשו רז"ל בילקוט שיר השירים (רמז הקצ"ב) ויהי בישראל מלך דקאי על משה, ולכן לא היה ראוי לשמש בכהונה עכ"ד.

ובשו"ת יוסף אומץ להחיד"א (ס"ג) האריך בענין מאה ברכות, והביא מהרשב"ץ ז"ל בתשובותיו (ח"ב סי' קס"א) שכתב וז"ל, לא ראיתי בשום מקום בגמ' אם בפני הבית היו מברכין מאה ברכות, אבל אני אומר מסברא שהיו מברכין אותן, שהרי אמרו רז"ל שדוד המלך ע"ה תקנם וסמכו זה למ"ש נאם הגבר הוקם על וכו' עיי"ש, ומצאתי בספר המנהיג שכתב בתחלת ספרו וז"ל, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה מסיני שיש עלינו מאה ברכות בכל יום מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים וכו', ודרשו חכמים שכשהודיעו לדוד שהיו מתים בירושלים מאה בכל יום עמד ותקן מאה ברכות, ונראים הדברים שאחר שידם משה רבינו ע"ה שכחום וחזר ויסדם כלפי מה שראה שהיו מתים מאה בכל יום וכו', ושוב שכחום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום עכ"ל.

ויש להרגיש ששום אחד מהמחברים כגון כלבו ואורחות חיים והטור והר"ר אבודרהם שדיברו בענין מאה ברכות, והביאו מ"ש רז"ל שדוד המלך ע"ה תקנם, וכן הרשב"ץ בתשובה הנזכר, לא הביאו דברי המנהיג הללו שכתב דמסורת הוא למשה מסיני.

ובשו"ת פני אהרן (ס"ד) הביא מש"כ המגלה עמוקות (אופן ע"ה), התחיל משה לתקן לישראל מאה ברכות כשנתן מאה אדנים למשכן וכו', ואעפ"י שאמרו רז"ל דוד ראה ברוח הקודש שמתו מאה נפשות עמד ותקן מאה ברכות וכו' וצריך לדעת אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, וכבר אמר משה ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה כמבואר במנחות, הרי שמשה תקן מאה ברכות וכו', וכתב שכן נראה דעת הגאונים שמונו מאה ברכות לאחד מרמ"ח מצוות עשה, משמע דמשה רבינו תקנם דאם דוד המלך ע"ה תקנם היאך הוא מרמ"ח מ"ע עכ"ד, ונעלם ממנו דברי הרב המנהיג שכ"כ דמשה רבינו ע"ה תקנם.

ועכ"פ מבואר מדברי המנהיג והמגלה עמוקות דחייב מאה ברכות הוי מ"ע מה"ת, וכן הבעל ה"ג מונה במנין העשין דמ"ע לברך מאה ברכות בכל יום, ואחריו נמשכו שאר מוני המצוות עד זמן הרמב"ם, אמנם הרמב"ם והרמב"ן בספר המצוות (שורש הראשון) ס"ל דקרא אסמכתא בעלמא וחיובו רק מדרבנן עיי"ש בדבריו באריכות, ועיין בשדי חמד (כללים מערכת ח' כלל ל"ד) שהביא מהרב דובב שפתי ישנים, דלפירש רש"י דקרי ביה מאה משמע דהוי דרש גמור מה"ת, ולפירושים אחרים שהביאו תוס' נראה דהוי אסמכתא בעלמא מדרבנן עיי"ש.

ולפלפולא י"ל דזה אי חיוב מאה ברכות בכל יום הוי מה"ת, תליא אי ס"ל יש אם למקרא או יש אם למסורת, דבגמרא (שם) קאמר ר' מאיר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך וברש"י קרי ביה מאה, ולפי"ז י"ל, דאי ס"ל יש אם למקרא שפיר י"ל אל תקרי מה אלא מאה והו"ל דרש גמור וי"ל דחיובו הוא מה"ת, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת הו"ל רק אסמכתא, דהרי כתיב מה ולא מאה, וחיוב מאה ברכות אינו אלא מדרבנן.

ובירחון ישראל סבא (גליון י) כתב השפע חיים וצ"ל הטעם דא"א לכהן להיות מלך, דתליא אי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן, דהנה זה ודאי דמלך הוא שלוחא דרחמנא כדכתיב כי לה' המלוכה, ואם נאמר דכהנים שלוחי דידן נינהו, א"כ כיון דמלוכה הוא שליח דרחמנא הוא במעלה יותר גדולה, אין ראוי לכהנים שיתערבו בו, כיון דהם אינם במעלה זו שיהיו שלוחי דרחמנא, משא"כ אי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו, שפיר י"ל דגם כהן יכול להיות מלך עכ"ד.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ע"ג), מניין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן לעולם קיים, והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנים לו תרומה, אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה, מכאן לתחיית המתים מה"ת, דבי ר' ישמעאל תנא, לאהרן, כאהרן, מה אהרן חבר אף בניו חבירים עיי"ש. ובספר מגדול דוד (פ) וישלח-וישב) כתב, דהת"ק ודבי ר' ישמעאל פליגי אם כהנים הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דתנא דבי ר' ישמעאל ס"ל דהוה שלוחי דרחמנא, ולכן דריש מה אהרן חבר אף בניו חבירים, דבעינן שיהיו חבירים במעשיהם בלי שמץ פסול, והת"ק ס"ל דהוה שלוחי דידן ואין צריך שיהיה חבר דוקא, לכן דריש הך קרא דונתתם ממנו לתחיית המתים עיי"ש.

ועוד איתא (שם), תניא, ר' סימאי אומר, מנין לתחיית המתים מה"ת, שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען, לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחיית המתים מה"ת (דמשמע שהשביח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל, וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה, אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את אר"י) עיי"ש, וכתב בס' בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד), דהא דילפינן תחיית המתים מדכתיב לתת להם ולא לכם, זהו רק אי ס"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו, משא"כ אי ס"ל דא"י מוחזקת מאבותינו אין ראייה מכאן לתחיית המתים דהא שפיר קרינן להם ניתנה עכ"ד. ואיתא במד"ר פ' וישב (פ"ד-ט), ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' יהודה אומר, מזלולים הם בבני השפחות וקורין להם עבדים עיי"ש, ובירושלמי פאה (פ"א ה"א) איתא מה אמר, ר' יהודה אומר, מזלולים הם בבני השפחות ונוהגים בהם כעבדים עיי"ש.

ובהואיל משה שנת תשע"ו (אות נ"ה) הבאנו מכ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א פרשת וישב (שנת תשס"ה) לבאר במאי תלוי פלוגתתם, דלכאורה צ"ב היאך נשא יעקב שפחות, הלא הקב"ה אמר לאברהם (בראשית פרשה י"ז-י"ח) והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריון לדורתם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריון, ואיתא במסכת יבמות (דף ק) דהקב"ה אמר לאברהם לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזול זרעך בתרה עיי"ש, והיאך עבר יעקב על אזהרה זו, אך י"ל כמש"כ הרמב"ן (בראשית פרשה כ"ו-ה) דהאבות קיימו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל, ולכן שפיר היה יעקב יכול לישא שפחה.

אך כתב השפע חיים וצ"ל מובא בדברי תורה (שנה ד' גליון ט"ו), דמה שכתב הרמב"ן דהאבות לא קיימו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל א"ש רק אם אמרינן דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה בה קדושת ארץ ישראל אז יש לחלק ולומר דבחו"ל לא

קיימו את התורה רק בארץ ישראל, משא"כ אם אמרינן דארץ ישראל אינה מוחזקת לנו מאבותינו, ולא היתה בה עדיין קדושת ארץ ישראל, א"כ אי אמרינן דקיימו כה"ת עד שלא ניתנה, מהיכא תיתי לחלק ולומר דרק בארץ ישראל קיימו התורה ולא בחו"ל, ואז לא שייך לומר דאיכא נפקא מינה בין חו"ל לארץ ישראל עכ"ד (וכ"כ בספר זכרון יעקב פרשת ויחי).

ולפי"ז י"ל דזה היתה מחלוקת יוסף והשבטים, דהשבטים ס"ל דא"י אינה מוחזקת מאבותינו ולא שייך לחלק בין אר"י לחו"ל, ויעקב לא היה מותר ליקח את השפחות, ולכן זלזלו בבני השפחות, לפי שיעקב עשה נגד ההלכה, אבל יוסף ס"ל דאר"י מוחזקת לנו מאבותינו, ויעקב אינו מחוייב לקיים התורה בחו"ל ובני השפחות יחשבו כאחד הבנים, ואין להשבטים לזלזל בהם עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א.

ובזה יבואר מאמר המדרש, דעד עכשיו היה מרע"ה סבור דארץ ישראל אינה מוחזקת, והצדק הוא עם השבטים, וכדין עשו השבטים שמכרו את יוסף, ומעתה אין לומר דמחצית השקל בא על חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז עשה כדין במה שלא הביא תרומת ה' למשכן, כיון דעיקר טעמא דהבאת מחצית השקל למשכן הוא לכפר על חטא העגל, ומאחר דשבט לוי לא חטאו אינם מחוייבים, אך כשנסתיימו שבעת ימי המילואים ונסתלק מן הכהונה, משום דא"א להיות מלך וכהן, והטעם משום דמלך הוא שלוחא דשמיא ואינו ראוי לשרת בכהונה דכהנים הוי שלוחי דידן, ולכאורה מקרא ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן מוכח דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו, וע"כ דהקרא איתא לתחיית המתים, דא"ל דילפינן תחיית המתים מקרא וגם הקמתי וגו', דס"ל ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, ומעתה הצדק הוא עם יוסף, ומעתה מכירת יוסף נחשב לחטא, ולפי"ז גם הכהנים מחוייבים ליתן מחצית השקל, ולכן כעת נצטער על מה שלא הביא תרומתו ודו"ק.

ו) עוי"ל, דאיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ט) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי וכו' עיי"ש, והקשו המפ' ממ"נ אם היה אמת שאכלו אבר מן החי, יוקשה על השבטים היתכן שיעברו בשאט נפש על איסור אבר מן החי דהוא מז' מצות שב"נ נצטוו עליהם, ואם לא היה אמת הדבר, היתכן דיוסף הצדיק יוציא חלילה שקר מפיו ויוציא שם רע על אחיו.

ובספר פרדס יוסף פרשת וישב (דף ר"ח ע"ד) כתב לתרץ, די"ל שעירבו האבר מן החי ברוב, דמדאורייתא בטל חד בתרי כמוש"כ הרא"ש חולין (פ"ו ס"י ל"ה) ורק מדרבנן לא בטיל, וכיון דמדאורייתא שרי לכן אכלו ע"י ביטול, ואף שמדרבנן אסור לא חששו לקיים מצות דרבנן, וכמ"ש החיד"א דאף דאיתא בגמ' מס' יומא (דף כ"ה) שהאבות קיימו כל התורה אפילו עירוב תבשילין עיי"ש, אף שעירוב תבשילין הוא מדרבנן, מ"מ על שאר מצות דרבנן לא חששו, ובפרט לגירסת הרשב"א דגריס בגמ' אפילו עירוב תחומין שהוא איסור דאורייתא, א"כ בודאי י"ל שעל שום איסור דרבנן לא חששו, ולכן א"ש מה שאכלו אבר מן החי ע"י ביטול ברוב, כיון דמדאורייתא שרי עכ"ד, וכ"כ בספר בנין דוד פרשת מקץ (אות ט"א).

ונודע מה שכתב הפרמ"ג (יריד סי' ס"ב מ"ז סק"א) ובשער התערובות (פ"א תקינה ג') דבבן נח לא מהני ביטול ברוב, דאחרי רבים להטות בישראל נאמרה ולא בבן נח עיי"ש, ובוזה פליגי יוסף והשבטים, דיוסף ס"ל דדינם כב"נ, ובב"נ לא מהני ביטול ברוב, ולכן אמר דאוכלים אבר מן החי, והשבטים ס"ל דדינם כישראל, ושפיר מהני ביטול ברוב, [ועיין בספר פרשת דרכים (דרוש א') שהביא בשם המזרחי, דאכלו בשר מבית השחיטה בעודה מפרכסת, דסברי דיש להם דין ישראל דבשחיטה תליא מיתה, ומיד כשנשחטה הותרה כדאיתא במסכת חולין (דף ל"ג.) ויוסף סבר דדינם כב"נ דבמיתה תליא מילתא, ובעודה מפרכסת הו"ל אבר מן החי עיי"ש].

ולכאורה יש להוכיח דקודם מתן תורה יצאו האבות מכלל ב"נ, דנודע קושית המפ' אהא דאיתא במסכת יומא (דף כ"ח.), קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, דהיאך שמר את השבת שלא נצטווה עליה הרי ב"נ מוזהר שלא לשבות, כדאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ח.), אמר ריש לקיש עכו"ם ששבת (ממלאכתו יום שלם) חייב מיתה, שנאמר ויום ולילה לא ישבתו (ויריש לא ישבתו ממלאכה דאבני אדם נמי קאי, ולא תימא לא ישבתו אהנן ששת עתים דקרא קאי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות), ואמר מר אזהרתן זו היא מיתתן עיי"ש עכ"ק, וע"כ דיצאו מכלל בני נח, ועיין בספר פרשת דרכים (דרוש א').

ובספר חתן סופר שער התפלה (ס"ח) ובספר בית האוצר (מערכת א' אות כ') כתבו לתרץ, די"ל דעשו מלאכה שאינה צריך לגופו, דחשיב שפיר מלאכה, אלא דמלאכת מחשבת הוא דלא הוי, ופטורין עליה בשבת מפאת סמיכות פרשת שבת לפרשת המשכן, ובמשכן כתיב מלאכת מחשבת וכמבואר במסכת חגיגה (דף י'), ועכ"פ לענין מצות הבן נח דכתיב רק יום ולילה לא ישבותו, ולא כתיב שם מלאכת מחשבת, א"כ הא גם מלאכה שאינה צריך לגופו שפיר לא הוי שביתה כיון דהוי מלאכה עיי"ש.

ובספר חתן סופר שער התפלה (ס"ח) ובספר בית האוצר (מערכת א' אות כ') כתבו לתרץ, די"ל דעשו מלאכה שאינה צריך לגופו, דחשיב שפיר מלאכה, אלא דמלאכת מחשבת הוא דלא הוי, ופטורין עליה בשבת מפאת סמיכות פרשת שבת לפרשת המשכן, ובמשכן כתיב מלאכת מחשבת וכמבואר במסכת חגיגה (דף י'), ועכ"פ לענין מצות הבן נח דכתיב רק יום ולילה לא ישבותו, ולא כתיב שם מלאכת מחשבת, א"כ הא גם מלאכה שאינה צריך לגופו שפיר לא הוי שביתה כיון דהוי מלאכה עיי"ש.

ובספר מעשה רוקח (פרשת ויקהל פ"ב.) כתב, דלכן ס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור, משום דנסמכה מלאכת שבת למלאכת המשכן, וכמו שבמלאכת המשכן היה מלאכת מחשבת, ה"נ במלאכת שבת לא חייב אלא במלאכת מחשבת כדאיתא במסכת חגיגה (דף י') הלכות שבת המה כהררים התלוין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא (דמלאכת מחשבת לא כתיבא אלא ילפינן לה מונסמכה ציווי שבת למלאכת המשכן) עיי"ש, ומעתה ר' יהודה ור' שמעון דפליגי במלאכה שאצל"ג אי חייבין או פטורין קאי בשיטתיהו, אי דרשינן סמוכין או לא, דר"ש לשיטתיה דס"ל

ובספר מעשה רוקח (פרשת ויקהל פ"ב.) כתב, דלכן ס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור, משום דנסמכה מלאכת שבת למלאכת המשכן, וכמו שבמלאכת המשכן היה מלאכת מחשבת, ה"נ במלאכת שבת לא חייב אלא במלאכת מחשבת כדאיתא במסכת חגיגה (דף י') הלכות שבת המה כהררים התלוין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא (דמלאכת מחשבת לא כתיבא אלא ילפינן לה מונסמכה ציווי שבת למלאכת המשכן) עיי"ש, ומעתה ר' יהודה ור' שמעון דפליגי במלאכה שאצל"ג אי חייבין או פטורין קאי בשיטתיהו, אי דרשינן סמוכין או לא, דר"ש לשיטתיה דס"ל

ובספר מעשה רוקח (פרשת ויקהל פ"ב.) כתב, דלכן ס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור, משום דנסמכה מלאכת שבת למלאכת המשכן, וכמו שבמלאכת המשכן היה מלאכת מחשבת, ה"נ במלאכת שבת לא חייב אלא במלאכת מחשבת כדאיתא במסכת חגיגה (דף י') הלכות שבת המה כהררים התלוין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא (דמלאכת מחשבת לא כתיבא אלא ילפינן לה מונסמכה ציווי שבת למלאכת המשכן) עיי"ש, ומעתה ר' יהודה ור' שמעון דפליגי במלאכה שאצל"ג אי חייבין או פטורין קאי בשיטתיהו, אי דרשינן סמוכין או לא, דר"ש לשיטתיה דס"ל

ובספר מעשה רוקח (פרשת ויקהל פ"ב.) כתב, דלכן ס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור, משום דנסמכה מלאכת שבת למלאכת המשכן, וכמו שבמלאכת המשכן היה מלאכת מחשבת, ה"נ במלאכת שבת לא חייב אלא במלאכת מחשבת כדאיתא במסכת חגיגה (דף י') הלכות שבת המה כהררים התלוין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא (דמלאכת מחשבת לא כתיבא אלא ילפינן לה מונסמכה ציווי שבת למלאכת המשכן) עיי"ש, ומעתה ר' יהודה ור' שמעון דפליגי במלאכה שאצל"ג אי חייבין או פטורין קאי בשיטתיהו, אי דרשינן סמוכין או לא, דר"ש לשיטתיה דס"ל

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר: ואיתא במדרש, הה"ד שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד [מובא בספר אשל אברהם, ובספר מדרש יהונתן], וצ"ב.

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר תורת משה (האלשיך) לפרש הפסוק אדם כי יקריב מכם וגו', עפ"מש"כ בעל העקידה בביאור ענין הבאת קרבנות, כי עיקר הדבר היה למען יכנע לבב החוטא, בראותו זבחת הבעלי חיים ההוא ונתוחו ושרפתו, ואמור יאמר הן כל אלה הדברים היו ראויים ליעשות בגופי ובאיברי על אשר חטאתי וישר העויתי, ואז יכנע לבבו הערל וישוב אל ה' וירחמהו, ובחר השי"ת בהעשות הדברים ההם כבעל חי ההוא, על דרך כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות ולבעל חי נחשב הוא, והאריך שם לבאר מה דכתיב בתהלים (פ"ק נ"א-נ"ח), כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוז וכו'.

ועוד יעשה, כי אל פתח אוהל מועד יקריב אותו הוא האדם עצמו המביאו לרצונו לפני ה', כלומר מה שיקריבנו אל פתח אוהל מועד בלבד וישוב לביתו, הנה רצונו של האדם להיות הוא לפני ה' לקרבן, כשורו ובקרו אשה לה, כי יאמר לפניו יתברך, הנני אני ושורי שהבאתי בעצמי מוכן את אשר תחפוץ, כי ידעתי כי אשר יעשה בשור הוא הראוי ליעשות בי, ואז על ידי הכנעה זו וסמך עליו וגו' ונרצה לו הבקר במקומו לכפר עליו, כי יחשב לפניו יתברך כאילו בשחוט את השור כאילו גם את בעליו הוא שוחט.

תחלה או הארץ נברא תחלה, דאיתא (ש) דבשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי, עד שגער בו הקב"ה והעמידו, שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו עיי"ש, ומבואר במד"ר בראשית (פרשה א-ט"ו) דאמר רשב"י דשמים וארץ נבראו כאלפס וכסויה וכו' עיי"ש, ולכן למד"ד דהארץ נברא תחלה שפיר י"ל דתחילת הבריאה היה באמצע העולם, והיה מרחיב והולך עד שהקב"ה העמידה, משא"כ למד"ד דשמים נברא תחלה, וא"כ מיד בתחלה הוקף הארץ כמין כיסוי א"כ לא שייך לומר שהארץ היה מרחיב והולך, ולדידיה בהכרח צ"ל דמן הצדדין נברא העולם עיי"ש.

ואיתא במסכת חגיגה (דף י"ב), שאל ר' ישמעאל את ר' עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו, אתה ששימשת את נחום איש גם זו עשרים ושנים שנה שהיה דורש כל אתין שבתורה, את השמים ואת הארץ מה היה דורש בהן, אמר לו, אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמים וארץ שמו של הקב"ה, עכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ שמים שמים ממש ארץ ארץ ממש, את הארץ למה לי, להקדים שמים לארץ (דאי לא כתיב את הוה אמינא כחאת נבראו אלא שאי אפשר לקרות שני שמות כחאת להכי כתב את להקדים) עיי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן את א"כ שמים נבראו תחלה, ומן הצדדין נבראו.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דכיון דאמר הכתוב אדם כי יקריב מכם וגו', לומר שגם המביא את הקרבן נחשב לו כאילו גם את עצמו הקריב אשה לפני ה', וע"ז כתיב תקריבו את קרבנכם, ושחט את בן הבקר וגו', וזרקו את הדם וגו', ומינה דס"ל דדרשינן את, ולפי"ז דרשינן את להקדים שמים לארץ, ושמים נבראו תחילה, וכיון דכבר בתחילה הוקף הארץ כמין כיסוי, לא היה שייך שיהא הארץ מתרחב והולך, וע"כ דלא דרשינן שד"י שאמר לעולמו די, אלא די לעולמי שאני אלוקי, ולכן הסמיך המדרש, הה"ד שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, כי אין עוד מלבדו ודי לעולם באלהותו ודו"ק.

ושחט את בן הבקר לפני ה' והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב אשר פתח אהל מועד: ואיתא במסכת ברכות (דף ל"א), אמר ר' אלעזר, שמואל מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי, משום וישחטו את הפר הביאו הנער אל עלי, אלא אמר להן עלי, קראו כהן לייתי ולשחוט, חזנהו שמואל דהוה מהדרי בתר כהן למישחט, אמר להו, למה לכו לאהדורי בתר כהן למישחט, שחיטה בזר כשרה, אייתהוה לקמיה דעלי, א"ל מנא לך הא, א"ל מי כתיב ושחט הכהן, והקריבו הכהנים כתיב, מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשירה בזר, אמר ליה מימר שפיר קא אמרת, מיהו מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה וכו' עיי"ש.

וזהו אומר ושחט את לרבות אותו, וכן באומרו את הדם, מרבה כאילו הוא גם דם בעליו, וכן באומרו וזרקו את הדם וגו' והפשיט וגו', וזהו שאמר הכתוב אדם כי יקריב מכם ממש תחלה קרבן לה', טרם עשות קרבן בהמתו, שיכוין כאילו הוא את עצמו מקריב, ומי יתן ובחר בו קונו לקרבן, ויכנע בחשבו כי אליו יאתה ההקרבה בעצם וראשונה, ואח"כ על ידי הקדמה זו שיקדים ויכוין כי את עצמו הוא מקריב, כי אליו יאתה לעשות בו כאשר יעשה בבהמה, ויכנע בתשובה שלמה ויקרב אל ה' לתקן אשר נתרחק בחטאו, אז על ידי כן בהקריבכם מן הבהמה וגו', אני מעלה עליכם כאילו תקריבו שתי קרבנות, אדם ובהמה, וזהו את קרבנכם ברבוי האת עכ"ל.

והנה מש"כ האלשיך דממה דכתיב תקריבו את קרבנכם, ושחט את בן הבקר, וזרקו את הדם, דבכל אלו את ריבויא הוא דהיינו כאילו הקריב שתי קרבנות, דכאילו גם בו עצמו נעשו כל העבודות, זהו להמ"ד דס"ל דרשינן את, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן את, לא מרבינן מיניה שהבעלים נחשבים כקרבן.

ובספר שם עולם (פרשת ואתחנן) מביא מש"כ בספר זרע אברהם דזה אי הוזהרו על השיתוף תליא בבי' פירושים במדרש רבה (בראשית פרשה מ"ג) עה"פ אני קל שד"י, א"ל הקב"ה, אברהם דיין שאני אלוקיך דיין שאני פטרוניך ולא לך לעצמן אלא דיי לעולמי שאני אלוקי דיי לעולמי שאני פטרונו הרי להדיא דהקב"ה בלבדו הוא האלקי המנהיג כל העולם ואין זולתו כלל, אמנם לפימש"כ המדרש עוד (ש) אני קל שד"י אני הוא שאמרתי לעולמי ולשמים דיי, לארץ דיי, שאולולי שאמרתי להם די עד עכשיו היו נמתחים והולכים, וכע"ז איתא במסכת חגיגה (דף י"ב) בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי, עד שגער בו הקב"ה והעמידו, שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו, וכדכתיב אני קל שד"י אני הוא שאמרתי לעולמי די עיי"ש, ולפי"ז למד"ד דשד"י היינו דדי לעולמי שאני אלוקי הרי זה אזהרה על השיתוף, משא"כ אם נפרש שאמר לעולמו די, י"ל דלא הוזהרו על השיתוף, ועיין בספר שארית יעקב פרשת אחרי (דף ק"ט) ופרשת בהעלותך (דרוש ב').

וכתבו עוד שם דהנך דרשות קמפלגי בפלוגתא דתנאי במסכת יומא (דף נ"ד) אי העולם מן הצדדין נבראו או מאמצעיותו נבראו, והיינו דמד"ד דהקב"ה אמר לעולמו די ס"ל דעולם מאמצעיותו נברא והיה מתפשט והולך עד שגער בו הקב"ה די שלא יתרחב עוד, דאלו להמ"ד דמן הצדדים נבראו לא שייך לומר שהיה מרחיב והולך עד שאמר לו הקב"ה די שהרי מיד בהתחלת בריאת העולם נבראו הצדדין ונקבע גבולו של עולם ונתחמו גבוליו לצדדיו ולא היה שייך שירחיב עוד, וע"כ דלדידיה דרשינן שד"י די לעולם שאני אלוקי עיי"ש, ועיין בספר נפש יונתן (פרשת בשלח).

ובגליון ישראל סבא (גליון ס"ח דרוש לשבת חנוכה) כתב השפע חיים זצ"ל, דזה אי העולם מאמצעיותו נברא או מן הצדדין נברא, תליא במחלוקת ב"ש וב"ה במסכת חגיגה (דף י"ב) אי שמים נברא

לשמואל לשחוט ע"י חנה, דעלי היה מקובל מפי יהושע דשחיטת אשה ונער עד שהוא בן י"ח שנים שחיטתן פסולה, אמנם שמואל למד מרבו כמו ששנינו במסכת זבחים (דף ל"א): שהשחיטה כשרה בנשים ובזרים, ושמואל סבר דכיון דתני במתני' נשים וזרים בהדרי, א"כ כי היכא דשחיטה כשרה בזר ידעינן מקרא מדכתיב ושחט בן הבקר ולא כתיב ושחט הכהן, ה"נ הא דאמרינן דשחיטה כשרה בנשים נלמד מן הקרא או הלכה למשה מסיני, וכיון דהך דשחיטה כשרה בנשים ובזרים תרווייהו דינא דאורייתא הוא תו לא סמכינן על מה ששמע יהושע דנשים אסורות לשחוט, דאין כח ביד נביא לעוקרו ולחדש דבר מעתה.

ובזה יתבאר היטב מאמר הגמ', דכשהורה שמואל דשחיטה כשרה בנשים אייתהו קמיה עלי, ושאל אותו עלי מנא לך הא, ר"ל זה ששחט שמואל את הפר וחנה עמדה על גביו ועלי קיבל מפי יהושע דשחיטת נשים ונער קודם י"ח שחיטתן פסולה, על זה אמר עלי מנא לך הא לבטל קבלה זו שמקובל בידי מפי יהושע דנשים פסולות לשחוט, והשיב לו שמואל מי כתיב ושחט הכהן וכו' מכאן שהשחיטה כשרה בזרים, ומאחר שלמד מרבו שהשחיטה כשרה בנשים ובזרים, סבר היה שמואל דהני תרווייהו שוויא להדדי דנשים כשרות לשחוט מה"ת כזרים, וע"ז השיב לו עלי, מימר שפיר קא אמרת, ר"ל מה שאמרת שהשחיטה כשרה בזר זה הדין דין אמת, מיהו מורה הלכה בפני רבו את וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, ר"ל הלכה זו שהורית מדעתך לומר שהשחיטה כשרה בנשים ולבטל מה שאני מקובל מפי יהושע על דבר זה נתחייבת מיתה עכ"ד עיי"ש.

והנה התוס' במסכת חולין (דף ב.) ד"ה הכל הביאו את שיטת הלכות אר"י דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלות, והקשו ע"ז מהא דתנן במסכת זבחים (דף ל"א), דכל הפסולים ששחטו שחיטתן כשרה, ופריך הגמ' דיעבד אין לכתחלה לא, ורמינהו ושחט שחיטה בזר כשרה שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים ואפילו בקדשי קדשים וכו', ומשני הוא הדין דאפילו לכתחלה נמי, ומשום דקא בעי למיתני טמאים דלכתחלה לא גזירה שמא יגעו בבשר תנא ששחטו, ומשמע דרק לגבי טמאים הו"ל בדיעבד משא"כ נשים שחטות אפילו לכתחלה עכ"ק.

ומו"ר הגה"צ מווייטצען זצ"ל בספרו בנין צבי עמ"ס חולין (אות ל"ה) כתב לתרץ קושית התוס', דהטעם דהל' אר"י הוא משום דחיישינן לעלופי והוא רק ספק, והנה הנובי"ת חיו"ד (סי' ק"ט) העיר דבספק בשחיטה שאנו אוסרים, דאם היה בבית המטבחים אנשים הרבה יהיה הספק לקולא, שהרי אם נבילה הוא הוא טמאה וכל ספק טומאה ברה"ר טהור, והיינו להך ברייתא במסכת חולין (דף ט.) דנבילה מטמא במשא, וכיון דברה"ר ספק טומאה טהור, ממילא תהא מותרת גם באכילה, וכתב לתרץ דזה ליתא, דבדבר השייך לאיסור והיתר אמרינן ספק איסור לחומרא ואין חילוק לענין צד האיסור שבו בין רה"ר לרה"ר אף שלענין צד הטומאה יש חילוק עכ"ד.

והקשו המפ', דמימר שפיר קאמר הוא שפת יתר לכאורה, דמאי נפק"מ אי אמר שפיר או לא כיון דהוה מורה הלכה בפני רבו, ולענין מורה הלכה בפני רבו ליכא נפקא מינה אי הורה כדין או לא, דבכל אופן מיחייב, ועוד הקשו דכי לא ידע עלי הדין דשחיטה כשרה בזר עכ"ק.

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר ברית שלום (בפרשתן) לבאר מאמר הגמ' הנ"ל, דלכאורה יש לתמוה וכי ס"ד דעד השתא לא ידע עלי דרש זה ודין זה דשחיטה כשרה בזר, ותו קשה דלעיל בפרשה (פסוק כ"ד) כתיב והנער נער, ומפרש הרד"ק שהיה חריף ובקי ויודע להבחין בין טוב ובין רע וכו', ודבר זה צ"ב מאי מלמדנו בזה, וביותר קשה מה שאמר הכתוב וישחטו את הפר בלשון רבים, וכי שנים שוחטין והלא אחד שוחט כדאיתא במסכת חולין (דף כ"ד), ועיי' שם בתוס' ד"ה תרי גברי.

אלא הענין הוא כך, דכאן אמר הכתוב (שם) ותביאהו בית ה' שלו וגו', לכאורה הוא תמוה מה בא ללמדנו בזה, אלא על כרחך דקאי על מה דכתיב בתריה וישחטו את הפר לשון רבים, ומפרש הכתוב מאן נינהו דשחטו את הפר היינו שמואל וחנה שנזכרו ברישא דקרא, וזהו שאמר הכתוב ותביאהו בית ה' שלו והנער נער וישחטו את הפר, ר"ל שמואל שחט וחנה עמדה על גביו, וכדאיתא במסכת סוכה (דף מ"ב), גבי קטן שהגיע לחנוך אביו חייב לחנכו במצות, וקאמר שם קטן היודע לשחוט (שיודע לאמן ידיו לשחיטה) מותר לאכול משחיטתו, אמר רב הונא, והוא שגדול עומד על גביו, וזהו שאמר הכתוב והנער נער פירוש שהיה חריף ובקי ויודע להבחין, ר"ל שהיה יודע לאמן ידיו לשחיטה, וחנה עמדה על גביו כמ"ש ותביאהו בית ה', הכוונה בזה דסברה חנה כיון שיודע לאמן ידיו לשחיטה מצוה לחנכו, ולפי שלא היה אביו שם לחנכו במצות שחיטה לכך הביאה חנה אותו שישחוט את הפר והיא עמדה על גביו.

אמנם במרדכי (ריש מסכת חולין) כתב וז"ל, כתב רבינו ברוך ראיתי כתוב בהלכות שחיטה שהביא רבי אלדד בן מחלי הבא מעשרת השבטים, אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה, כל הזובח לה' ואינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו וכו' עד דאמר יהושע כל טבח שישחוט שחיטה שאינה הגונה בין בבמה או חיה או עוף פגול הוא לא יאכל וכו', והשחיטה אסורה מיד אשה מיד זקן לאחר שעברו עליו פ' שנים, ומנער עד שימלא י"ח שנה ע"כ, וכן נפסק להלכה בשו"ע יור"ד (סי' א') סעיף א') דהמנהג שאין נשים שוחטות, ובוודאי גם בימי עלי נהג מנהג זה דלא היו הנשים שוחטות, וכן הנערים שהם פחותים מ"ח שנה לא היו שוחטים, וכיון שכן י"ל דודאי ידע עלי דשחיטה כשרה בזר, אלא שהיה מקובל דשחיטת הנשים ושחיטת נער עד שהוא י"ח שנה פסולה.

ולכן אמר עלי קראו לכהן ליתי ולשחוט, ולא נקט כהן בדווקא דהא ידע גם ידע דשחיטה כשרה בזר, אלא לפי שלא היה מצוי בעזרה בקיאים בשחיטה אלא מן הכהנים לכן הורה לאהדורי בתר כהן והיינו מי שבקי בהל' שחיטה, ונתכוון שלא יתנו

וא"כ בקדשים לא חל לאו דנבילה על עשה שא"ז רק משום דמוסיף בטומאה, ותלוי האיסור בטומאה ושוב בעזרה דרה"ר הוא ספיקו טהור אף לגבי לאו דנבילה ולא חיישינן לספיקא דשמא יתעלפו, ולפי"ז לא קשה קושית התוס' דהרי במתני' דכל הפסולים דאיירי בקדשים גם הלי' א"י מודה דנשים כשרים לשחוט ע"כ דברי מו"ר זצ"ל.

ולפי"ז י"ל דזאת היתה סברת שמואל במה שביקש לשחוט ע"י שחנה תהא עומדת על גביו, דטעמו ונימוקו עמו, דאף דאיכא קבלה בדינו מיהושע בן נון דנשים אין כשרות לשחוט, הנ"מ בשחיטת חולין כיון דלגבי איסור אסור בספק בשחיטה לכן חיישינן מספק שמא נתעלפו, משא"כ בבהמת קדשים דתלוי האיסור בטומאה וי"ל דספיקו טהור ולא חיישינן לספיקא שמא יתעלפו שפיר יכולות נשים לשחוט, ולכן מותר לו לשחוט את הפר בסיוע אמו שעומדת על גביו, משא"כ עלי ס"ל דאף בקדשים י"ל דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג, ולפי"ז גם בקדשים ליכא מ"ע דזובחת גבי נשים, וכיון דאיכא הלאו דנבילה בלא טומאה ולא תלוי זה בזה, שוב אמרינן דלגבי איסור אסור בספק בשחיטה, ולגבי טומאה טהורה בספק ברה"ר, ולכן שפיר חיישינן מספק שמא נתעלפו.

אך זה תלוי אי ס"ל שני כתובים הבכ"א מלמדין אז י"ל דכיון דילפינן דנשים פטורות ממעשהז"ג מתפילין ותפילין איתקש לת"ת כמבואר במסכת קידושין (ס), וכיון דבקדשים קיי"ל דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, ולכן י"ל דבקדשים נשים חייבות במעשהז"ג, אז שפיר יש לחלק ולומר דנשים אין כשרות לשחוט דוקא בחולין אבל קדשים מותרות לשחוט וכנ"ל, משא"כ אי ס"ל דשני כתובים הבכ"א אין מלמדין אז ילפינן דנשים פטורות ממעשהז"ג ממצה והקהל, ולפי"ז נשים פטורות ממעשהז"ג אף גבי קדשים, ואז אין לחלק גבי שחיטה לומר דבקדשים נשים כשרות לשחוט.

והא דהמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, מוכח ממה שמתו נדב ואביהוא, כדאיתא במסכת עירובין (דף ס"ג), לא מתו נדב ואביהוא עד שהורו הלכה בפני משה רבן, מאי דרוש, ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וכו' עיי"ש.

ואיתא במסכת יבמות (דף ס"ד), ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל, מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל, הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד, וזה לא עסק בפור"ר, לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל, אבא חנן אמר משום ר' אליעזר חייב מיתה, שנאמר ובנים לא היו להם הא היו להם בנים לא מתו עיי"ש, מבואר מזה דלכן מתו נדב ואביהו מפני שלא נשאו נשים.

והנוב"י בספרו אהבת ציון (דרוש תשיעי) כתב לפרש מה דאמר בן עזאי במסכת יבמות (דף ס"ג), כל מי שאינו עוסק בפור"ר, בן עזאי אומר כאלו שופך דמים וממעט הדמות שנאמר ואתם פרו ורבו, אמרו לו לכן עזאי יש נאה דורש ונאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים, אמר להן בן עזאי

וכתב בדעת תורה בפתיחה לה' שחיטה (אות ה'), שבאמת מבואר כדברי הנוב"י בתוס' ב"ק (דף י"א) ד"ה דאין, ועיין בספר שב שמעתתא (ש"א פ"ב) שביאר דבריהם, דכיון דהאיסור אינו בא על ידי הטומאה, דגם בלא הטומאה מ"מ גוף האיסור לבעלה חל עליו, לכן אינו תלוי בדין טומאה עיי"ש, ולפי"ז כתב להעיר, דהנה התוס' במסכת שבוועות (דף כ"ד) ד"ה האוכל כתבו, דאיכא איסור עשה דאינו זבוח דכתיב וזבחת ואכלת, מה שאתה זוכה אתה אוכל אבל מה שאי אתה זוכה לא, והריצב"א הקשה ע"ז דא"כ תקשי למ"ד דבהמה בחייה לאו לאברים עומדת היכא מצי חייל איסור אבמה"ח על העשה דשאינו זבוח עיי"ש.

והקשה בספר המקנה עמ"ס קידושין (דף ע"ד) ד"ה ברש"י, דאמאי לא הקשו התוס' מלאו דנבילה, דהיכא יחול על איסור דשאינו זבוח עיי"ש, וצ"ל משום דנבילה הוה מוסיף דמטמא, וכמש"כ התוס' זבחים (דף ע) ד"ה יבא, ובתוס' יבמות (דף ל"ג) ד"ה אר"י, ובשעה"מ הלי' איסורי ביאה (פ"ו ה"ח), וא"כ בלאו דנבילה דכל חלות הלאו על איסור עשה דאינו זבוח היא משום דמטמא א"כ גם האיסור יש לו דין טומאה, א"כ שוב נימא דספק ברה"ר יהיה מותר ולא יחול לאו דנבילה, ועכצ"ל דבכה"ג דהוה ספק ברה"ר יהא אסור רק מכח עשה דאינו זבוח ולא משום נבילה עכ"ד.

והנה האחרונים כתבו דאשה ראוי להיות פטורה ממ"ע דזובחת, כיון דהוא מצות עשה שהזמן גרמא דבשבת אי אפשר לשחוט, ובקדשים שניתן שבת לדחות, מ"מ הא שחיטת קדשים אינו אלא ביום וכמש"כ הרמב"ם בהלי' מעשה הקרבנות (פ"ד ה"א) עכ"ד, ולפי"ז בנשים אם יהיה ספק בשחיטה ברה"ר איכא הלאו דנבילה אף בלא טומאה, דלא שייך לומר גבי נשים דאין חל נבילה על איסור עשה דאינו זבוח, דהא בנשים ליכא עשה דא"ז, וכיון דאיכא הלאו דנבילה בלא טומאה ולא תלוי זה בזה, שוב אמרינן דלגבי איסור אסור בספק בשחיטה, ולגבי טומאה טהורה בספק ברה"ר, ולכן שפיר חיישינן מספק שמא נתעלפו.

אמנם זה דנשים יהיה פטורות ממ"ע דזובחת משום דהוא מעשהז"ג א"ש רק בחולין, משא"כ בקדשים י"ל דחייבות אף דהוא מעשהז"ג, לפמש"כ בספר מעין החכמה במ"ע דהנחת תפילין (דף צ"ט מדהפ"ס) ליישב קושית התוס' במסכת קידושין (דף ל"ד) ד"ה הקבלות, דלמ"ל קרא למעט נשים מסמיכה, תיפ"ל דהוה מעשהז"ג, דשחיטת קדשים אינה נוהגת אלא ביום עכ"ק.

וכתב לחדש דכיון דפטורא דמעשהז"ג גבי נשים ילפינן לה במסכת קידושין (דף ל"ה) מדכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך, הוקשה כה"ת כולה לתפילין, ותפילין ילפינן מהקישא לת"ת, א"כ י"ל דדוקא בשאר מצוות שפיר ילפינן לה דנשים פטורות היכא דהוה עשה שהז"ג, משא"כ במ"ע דקדשים י"ל דגם נשים חייבות, דהא קיי"ל במסכת זבחים (דף מ"ט) דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, ולא ילפינן בהו דנשים פטורות ממעשהז"ג, ולהכי בסמיכה דהוא מ"ע של קדשים לא פטרינן נשים במעשהז"ג ואיצטריך קרא למעוטי עיי"ש, וכ"כ בספר ארצות החיים (ס"י י"ג סק"ג), ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ב (ס"י מ"ז),

ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה עיי"ש, דכוונתו שע"י לימוד התורה עם תלמידים מקיים מצות פו"ר, וכמו שאחז"ל במסכת סנהדרין (דף י"ט): כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו עיי"ש, וכ"כ בס' שתי ידות פ' תצוה (דף ס"ב): עיי"ש.

ולפי"ז כתבו המפ' להמליץ על נדב ואביהוא דלכן לא נשאו נשים דהם רצו לקיים מצות פריה ורביה ע"י לימוד תורה עם תלמידים, עיי"ן בספר שתי ידות (ר"פ אחרי), ובספר כרם שלמה פרשת אחרי, ובספר תורת משה להחת"ס פרשת במדבר עיי"ש, אמנם כ"ז א"ש אי נימא דמצות ת"ת עדיף ממצות פו"ר, משא"כ אי נימא דמצוות פו"ר עדיף מת"ת לפי"ז לאו שפיר עבדי.

ובספר פרדס דוד (פרשת לך) כתב לפרש, הא דאיתא במסכת קידושין (דף כ"ט): אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה נושא אדם אשה ואחר כך ילמוד תורה, ר' יוחנן אמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה, ולא פליגי הא לן והא להו, ורש"י ותוס' מדחיקים בפירושם הא לן והא להו, אך י"ל פירוש אחר, לפי"מ דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ז): בשלמא למ"ד מושבות כל מקום שאתם יושבים משמע (ומושב דכתיב גבי חדש לאו לירושה וישיבה אתא), היינו דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, אלמא אקרוי עומר והדר אכול עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה אקרוי), בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש, יבוא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש, ומתרץ דאין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור, אי נמי גזירה כזית ראשון אטו כזית שני עיי"ש.

ובשו"ת יד אליהו מקשה מהא דבמסכת יבמות (דף ה): רוצה הגמ' ללמוד דערל"ת שיש בו כרת מפסח ומילה ותמיד שהם דוחין לא תעשה דשבת שיש בה כרת, ופריך מה להני שכן ישנן לפני הדיבור (דפסח ומילה הוי לפני הדיבור, וגם מצוות הקרבת תמיד מבואר במסכת חגיגה (דף ו). דהיה לפני הדיבור), משמע דעשה דלפני הדיבור חמור, ובירושלמי משמע דקל, ועכצ"ל דהש"ס דילן פליג אירושלמי וס"ל לתלמודא דידן דעשה דקודם הדיבור עדיפא לענין דחייית לא תעשה, וא"כ י"ל דפו"ר הוה עשה דקודם הדיבור ות"ת עשה דלאחר הדיבור, וא"כ שפיר משני הא לן לבני בכל דס"ל דעשה דקודם הדיבור חמור ופו"ר הוא עשה דקודם הדיבור, ולכן ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה, הא להו היינו לבני ארץ ישראל דס"ל כשיטת הירושלמי הנ"ל דעשה דקודם הדיבור קל א"כ ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה עכ"ד.

ובספר מנחת חינוך (מצוה ש"ג בקומץ מנחה) כתב ליישב קושית הירושלמי הנ"ל, עפימ"ש"כ בבעלי התוס' עה"ת (ריב"א פרשת ראה), דבחדש איכא עשה ול"ת, דהיינו לאו הבא מכלל עשה, מקרא (פרשת ראה ט"ו-ח) ששת ימים תאכלו מצות מן החדש, ולא שבעה כדאיתא במסכת מנחות (דף ס"ו): ולפי"ז י"ל דלכן לא אמרינן דעשה דמצה דוחה ל"ת דחדש, דמצה אינו אלא עשה, וחדש הוא ל"ת ועשה, ואין עשה דוחה לתו"ע עכ"ד.

ואיתא במסכת יבמות (דף ה), אלא איתא (דאמרינן עשה דוחה ל"ת) מראשו דהך תנא, דתניא, ראשו מה תלמוד לומר (במצורע כתיב יגלה את כל שערו הרי ראשו בכלל למה לי דכתיב ראשו), לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו, שומע אני אף מצורע ונזיר כן, תלמוד לומר ראשו (דאי לאו דרבי קרא הו"א דלא ליקוף אלמא אשמעינן קרא דאתי עשה ורחי ל"ת ומהכא נפקא דעשה דוחה ל"ת), איכא למיפריך מה לנזיר מצורע שכן ישנו בשאלה, דאי לא תימא הכי הא דקיי"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה ליגמר מנזיר (בנזיר איכא ל"ת ועשה, תער לא יעבור על ראשו, קדוש יהיה גדל פרע), אלא מנזיר מאי טעמא לא גמרינן דאיכא למיפריך שכן ישנו בשאלה, ה"נ איכא למיפריך שכן ישנו בשאלה עיי"ש.

והקשו התוס' (ד"ה שכן), וא"ת, וניגמר במה הצד מכהן ונזיר דלידחי בעלמא עשה את לאו ועשה, ובנזיר (כ"ח): בתר דקאמר כהן ונזיר לא גמרינן מהדדי קאמר ובעלמא לא ילפינן מינייהו משום דאיכא למיפריך כדאמרן, פי' מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, וכהן אינו שוה בכל, ותימא דאמאי לא ניגמר מינייהו במה הצד, וי"ל דעל מה הצד פרכינן כל דהו דאינו לא קולא ולא חומרא, ואיכא למיפריך מה להצד השוה שבהן שיש בהן איסור גילוח וכו', אבל קשיא נילוף מכהן ונזיר ומילה דדחיא צרעת דהוי עשה ול"ת וכו', ונראה דהוי כמו שני כתובים הבאים כאחד, דממילה וחד מהנך איכא למילף, נמצא חד דלא איצטריך עיי"ש, וכתב בספר מלא הרועים ערך עשה דוחה ל"ת (אות י"ט), דנמצא לפי"ז דלמ"ד שני כתובים הבאים כאחד מלמד, שפיר ילפינן מכהן ונזיר ומילה דעשה דוחה ל"ת ועשה עיי"ש.

ומעתה יבואר דברי הגמרא, דכאשר עלי רצה לומר דהו"ל מורה הוראה בפני רבו וחייב מיתה, ושמא תאמר לו מנא לך הא, דהרי אין להוכיח ממיתת נדב ואביהוא, די"ל דמתו על שלא נשאו נשים, דאף שנפשו חשקה בתורה מ"מ מ"ע דפו"ר עדיפא דהו"ל עשה שקודם הדיבור דאליס טפי

אך כשאמר שמואל לעלי דיש לחלק בין שחיטת חולין לקדשים, דבקדשים דנשים חייבות במעשהז"ג שפיר י"ל דנשים רשאות לשחוט, אז אמר לו עלי מימר שפיר קאמרת, דאה"נ דהצדק עמך דיש מקום לומר דהקבלה מיהושע לאסור שחיטת נשים היא רק בחולין ולא בקדשים וכנ"ל, אבל מתוך זה מוכח דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה כמיתת שני בני אהרן, דכיון דס"ל דמעשהז"ג בקדשים נשים חייבות ע"כ דס"ל שני כתובים הבכ"א מלמד, ומעתה אין לומר דמשו"ה לא אכלו ממצה של חדש, משום דאין עשה דוחה לתו"ע, ובהכרח צ"ל כמו שתירץ הירושלמי דעשה דלפני הדיבור אינו דוחה ל"ת שלאחר הדיבור, והיינו דעשה דלאחר הדיבור חמור טפי, ומעתה שפיר עשו נדב ואביהוא במה שהעדיפו לעסוק בתורה תחילה, ולא יתכן לומר שמתו על שלא נשאו נשים, ועכצ"ל דנענשו על שהורו הלכה בפני רבן, ומוכח דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, ולכן מטונן מורה הלכה בפני רבך את, וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com